

TREENIGHEDENS BETYDNING FOR SJÆLESORG

Ph.d.-studerende og høgskolelektor, master i teologi og mission Louise Høgild Pedersen

Indledning

Jeg har ofte i min undervisning eller på en talerstol hørt mig selv sige, at det menneskesyn, som jeg mener, vi bør have i sjælesorgen, er, at mennesket er skabt i den treenige Guds billede. Men hvorfor er det væsentligt at understrege i sjælesorgssammenhæng? Det blev først tydeligt for mig i slutningen af mit teologistudie i forbindelse med mit arbejde med min masterafhandling. Her arbejdede jeg med begreberne anerkendelse og identitet ud fra Timothy Kellers synspunkt og i relation til sjælesorg. Keller er teolog og grundlægger af Redeemer Presbyterian Church i New York. Han har arbejdet med anerkendelse og menneskets syn på sig selv blandt andet i bogen *The Freedom of Self-Forgetfulness: The Path to True Christian Joy*. Her argumenterer Keller for, at det ideelt set bør være ligegyldigt for os og vores identitet, hvad andre mener og tænker om os. Det fik jeg lyst til at stille spørgsmålstejn ved. For hvis vi er skabt i relation til andre mennesker, har disse relationer så ingen

indflydelse på vores identitetsfølelse og værdifølelse? Jeg undersøgte, om Kellers synspunkter havde nogle udfordringer til sjælesorgen, og omvendt, om der er steder, hvor sjælesorgen udfordrer Keller.

Igennem projektet overraskede det mig, hvor væsentlig en plads treenigheden fik. Et umiddelbart manglende tydeligt trinitarisk perspektiv hos Keller endte med at blive et af sjælesorgens væsentligste udfordringer til hans synspunkter. Den del af min masterafhandling vil jeg udfolde i denne perspektivartikel, og reflektere over, hvorfor treenigheden spiller en rolle i sjælesorgen. Jeg vil altså fokusere på Kellers trinitariske tænkning og på den baggrund præsentere nogle perspektiver på mulige konsekvenser for sjælesorgen. Jeg vil først komme ind på Kellers synspunkter dels omkring anerkendelse og dels hans tanker omkring treenigheden. Herunder vil jeg reflektere over, i hvilken grad disse tanker kommer til udtryk i førstnævnte synspunkter, og hvilken betydning treenigheden har

for sjælesorgen. På den baggrund vil jeg komme med et bud på, hvad jeg tror, at sjælesorgen kan lære af Kellers tænkning, samt hvilke udfordringer den har.¹

Kellers tænkning

Anerkendelse og identitet

Når Keller beskæftiger sig med, hvordan mennesket bør forholde sig til sig selv, herunder hvilken plads han mener, at anerkendelse bør indtage, tager han udgangspunkt i 1 Kor 3,21-4,7. Ifølge Keller skriver Paulus her til korintherne om ikke at være stolte og ikke at lægge vægt på andres bedømmelse af dem. Det er sand evangelisk ydmyghed, selvforglemmelse. Det billede, som Keller i sin bog *The Freedom of Self-Forgetfulness* tegner af mennesket efter syndefaldet, er, at det, som Keller betegner som det menneskelige ego, er ødelagt. Mennesket kæmper for at bevise sig selv, men det lykkes aldrig. Paulus derimod forkynder, at evangeliet har transformeret hans selvverd og hans identitet. Han søger ikke længere menneskelig anerkendelse. Keller beskriver det således: »In fact, his identity owes nothing to what people say. It is as if he is saying, 'I don't care what you think. I don't care what anybody thinks.' Paul's self-worth, his self-regard, his identity is not tied in any way to their verdict and their evaluation of him« (Keller 2012, 24-25). Pointen er, siger Keller, at Paulus ikke vil lade sin identitet og sit værd bestemme af, hvad andre mener om ham, ikke engang af, hvad han selv mener. Det er evangelisk ydmyghed. Vi kommer frem til den ydmyghed gennem erkendelse af, at vi ikke kan retfærdiggøre os selv, at det alene er

Gud, som dømmer os, og det alene derfor er hans mening om os, som betyder noget. Keller placerer således spørgsmålet om ydmyghed, selvforglemmelse, identitet og anerkendelse i en frelsesmæssig sammenhæng. Mennesket retfærdiggøres, og gennem den anerkendelse, som det er, modtager det sin identitet. Her kan menneskets ego heles og kan gøre sig fri af andre menneskers bedømmelse.

Det billede, som tegner sig, når man læser Kellers tanker om, hvordan mennesket bør forholde sig til sig selv og anerkendelse er altså, at det alene er Guds anerkendelse, Guds blik på os, som mennesket har behov for, og den anerkendelse modtager vi i frelsen.

Trinitarisk tænkning

Treenigheden beskriver Keller blandt andet på følgende måde: »God is not more fundamentally one than he is three, and he is not more fundamentally three than he is one« (Keller 2011, 6). Inspireret af C.S. Lewis beskriver Keller treenigheden som en dans, hvor Faderen, Sønnen og Helligånden centrerer i kærlighed om hinanden og tjener og ærer hinanden. Mennesket må ind i den dans, mennesket er skabt til at indgå i den. Keller beskriver, at når der fra evighed har været en treenig Gud, som i sig selv er kærligt fællesskab, i sig selv er relationel, så betyder det også, at kærlige relationer er det, som livet handler om. Det er livets essens. Gud skaber ikke mennesket for at modtage kærlighed, for den kender han i forvejen i sig selv. Nej, han skaber mennesket til at tage del i denne relationelle dans med ham. Fordi mennesket er skabt af den

treenige Gud og i den treenige Guds bilde, da er mennesket skabt til at elske og blive elsket. Det liv har relationen med Jesus, frelseren, som centrum og fundament. Det gør ifølge Keller ikke relationer unødvendige, tværtimod. Men det gør det unødvendigt at bekymre sig om, hvad disse relationer mener om mig (Keller 2008, 221). Keller er dermed forholdsvist klar i sin trinitariske tænkning. Gud er Fader, Søn og Helligånd. Ikke fundamentalt mere tre end en eller omvendt.

Trinitarisk tydelighed og bredde hos Keller
Samtidig med at Keller på den ene side er tydelig omkring, hvordan han tænker om treenigheden, så virker det ikke til, at de tanker får konsekvenser for hans synspunkter omkring anerkendelse og identitet.

Som sagt placerer Keller anerkendelse og identitet udelukkende i en frelsesmæssig sammenhæng, og den trinitariske tænkning kommer ikke tydeligt til udtryk i bredden således, at han for eksempel taler om anerkendelse i både skabelse og frelse.

I sjælesorgssammenhæng er et tydeligt trinitarisk udgangspunkt væsentligt, fordi et trinitarisk blik gør, at Guds virke i verden forstås på tre planer i overensstemmelse med Fader, Søn og Helligånd. Skabelsens plan, hvor ethvert menneske i kraft af skabelsen er værdiggjort. Frelsens plan, hvor den, som tror, retfærdiggøres i kraft af Kristus. Samt helliggørelsens plan, hvor den troende ved Helligånden helliggøres. Guds virke må sammenholdes, så der forkyndes på alle tre planer. Samtidig må vi skelne mellem Guds virke

på de tre planer. Han virker ikke på samme vis og med samme formål (Andersen 2006, 118).

Skelnes der ikke mellem Guds virke i skabelse, frelse og helliggørelse, risikerer man at overse og måske endda negligere Guds virke på skabelsens plan. En tydelig skelnen mellem forskellene i Guds treenige virke betyder større fokus på, at Gud har mødt ethvert menneske på skabelsens plan, uanset om det menneske vil have noget med Guds frelse at gøre. Når sjælesorgen ses i det perspektiv, betyder det, at ethvert menneske har et tilknytningspunkt til Gud, fordi det er skabt. Der er således ikke nogen dele af menneskelivet, som vi ikke kan tale om i sjælesorgens rum (Grevbo 2018, 150).

Risikoen er, at sjælesorgen bliver for bred og udvander sig selv. Selvom sjælesorgen ses trinitarisk, må det derfor holdes for øje, at den ikke udelukkende beskæftiger sig med livet, men også tør beskæftige sig med troen. Men et trinitarisk fokus giver blik for, at livet og troen er vævet ind i hinanden og gensidigt påvirker hinanden.

Fokus på frelse

Én af styrkerne ved Kellers synspunkter er hans fokus på frelsen. Både når han taler om anerkendelse og menneskets forhold til sig selv, taler han om frelsen. Det er her mennesket modtager sin identitet. Det er også her, mennesket anerkendes af Gud. For Keller er Kristus svaret på ethvert menneskeligt problem. Her vil jeg gerne tage Keller med ind i sjælesorgsrummet. I de sidste mange år er sjælesorg blevet mere og mere psykologiinspireret.

Det har givet en ballast og nogle redskaber, som jeg tror, at vi har brug for. Men af og til er psykologi og sjælesorg blevet koblet så nært sammen, at sjælesorg omtales som pastoralpsykologi, og teologien som den nærmeste faglige arena nedprioriteres (Grevbo 2018, 220). Her udfordrer Keller til at fastholde et teologisk centrum i sjælesorgen og tilgå ethvert menneskeligt problem med et teologisk perspektiv. Han udfordrer os til at fastholde frelsens førsteprioritet. Den udfordring vil jeg gerne tage op.

Udfordringer til Keller

Keller har altså en tydelig styrke i sit frelsesfokus. Samtidig er det snævre fokus på dette ene plan i Guds virke en udfordring. Keller beskriver udelukkende, at mennesket møder Guds anerkendelse i Kristus i retfærdiggørelsen. Her viser Gud sin kærlighed til mennesket. Jeg tror ikke, at Keller er blind for, at Gud også elsker og anerkender mennesket på skabelsens plan, men det træder ikke tydeligt frem. Man kan undre sig over, at Kellers beskrivelse af treenigheden som udgangspunktet for at tale om Gud ikke formidles her. Det virker ikke til, at Keller lader den treenige dans trænge tydeligt igennem i sine tanker om anerkendelse og identitet. Han får positivt sat fokus på centrum i kristendommen. Men samtidig virker det til, at han begrænser sig til at tale om centrum og ikke får formidlet bredden i Guds trinitariske virke. Denne manglende tydelighed og bredde giver tre udfordringer til Keller, som jeg vil beskrive i de følgende afsnit.

Reservation af det sandt menneskelige

Hvis Guds treenige virke formidles tydeligt og i sin bredde, bliver det også tydeligt, at menneskets værdi og Guds kærlighed til mennesket ikke udelukkende er et budskab, som formidles på frelsens plan. Gud formidler på skabelsens plan sin kærlighed til ethvert menneske uanset det menneskes status i forhold til frelsen. Gud viser særligt sin kærlighed gennem retfærdiggørelsen i Kristus, men ikke udelukkende her. Der er også et skabelsens evangelium. Den norske sjælesørger Tor Johan Grevbo udtrykker det således: »Den kristne tro transformerer oss ikke til en annen art ... Det må aldri skapes en uoverstigelig motsetning mellom det sant menneskelige og det ekte kristelige« (Grevbo 2018, 156). Hvis ikke Guds kærlighed formidles i hele sin bredde både i skabelse og frelse, da risikerer vi netop dette, at vi laver en modsætning mellem det sandt menneskelige og det ægte kristelige. Forstået på den måde, at hvis menneskelig identitet, anerkendelse og værdi alene modtages i frelsen, så kan kun den kristne bekræftes i sin gudbilledlighed. Da er det sandt menneskelige taget fra den ikke-kristne. I praksis får man det indtryk, at det menneske, som ikke er frelst, ikke er anerkendelsesværdigt alene på grund af sin skabthed og ikke på nogen måde kan have en begyndende sund og sand menneskelig identitet uden for kristendommen. Keller har en pointe i at fokusere på, at mennesket modtager sin sande identitet i Kristus. Her finder mennesket igen ind i det sande fællesskab med Gud, ind i dansen med Gud, sådan som vi er skabt til. Spørgsmålet om, i hvor høj

grad mennesket har sin gudbilledlighed efter syndefaldet, er omdiskuteret. Men man bør overveje følgen af ikke at anskue det ikke-kristne menneske, som et menneske med en medskabt gudbilledlighed, som i nogen grad er bevaret (Andersen 2015, 93-94).

Faren ved at betone menneskets medskabte og bevarede gudbilledlighed er, at menneskets totale syndighed nedtones. Men de to ting udelukker ikke nødvendigvis hinanden. Forkyndes begge dele, da kan det fastholdes, at også det ikke-kristne menneske er skabt i Guds billede, at også det menneske, som ikke er frelst, er anerkendelsesværdigt. Fastholder man det perspektiv, da risikerer man ikke i praksis at opsætte en modsætning mellem det sandt menneskelige og det ægte kristelige.

Skelner man mellem skabelsens plan og frelsens plan uden at sammenholde de to, så begge planer italesættes, da står man altså i fare for at reservere det sandt menneskelige til den kristne. Det modsatte er dog ikke bedre. Hvis man sammenholder Guds virke på de forskellige planer uden af skelne, kan det føre til en forveksling af Guds kærlighed og Guds nåde. Det er den anden udfordring, som jeg vil komme ind på nedenfor.

Manglende skelnen mellem Guds kærlighed og Guds nåde

Hvis man, som Keller, alene taler om menneskets værdi, anerkendelse og identitet i frelsen, og ikke skelner mellem skabelsens plan og frelsens plan, da løber man den risiko at komme til at sætte lighedstegn mellem Guds kærlighed, for-

stået som Guds skaberkærlighed, og Guds nåde, forstået som Guds frelsende nåde. Dette lighedstegn giver i sjælesorgssammenhæng visse udfordringer.

Holder man sig treenigheden for øje, kan man formidle, at Guds kærlighed er til stede både som skaberkærlighed og frelsende kærlighed. Guds kærlighed indeholder Guds frelsende nåde, men den er ikke begrænset hertil. Hvis Guds virke ses trinitarisk, kan der opretholdes en skelnen mellem Guds skaberkærlighed til alle mennesker og Guds frelsende nåde, som retfærdiggør enhver, der tror. Skelnes der ikke mellem de to, sådan at Gud i skabelsen elsker ethvert menneske, da er det ikke alene det sandt menneskelige, som er forbeholdt den kristne, man risikerer at det samme bliver tilfældet med Guds kærlighed. Hvis Guds anerkendelse alene er i frelsen, da er kun den kristne anerkendelsesværdig. Hvis der derimod opretholdes en skelnen mellem Guds skaberkærlighed og Guds frelsende nåde, kan det fastholdes, at Gud elsker verden og på den baggrund i sin nåde gav sin søn, som Johannes skriver om det i Joh 3,16 (Andersen 2006, 122).

Hvis ikke der skelnes, kan vi ikke formidle Guds kærlighed til ethvert menneske, som træder ind i sjælesorgens rum, medmindre det menneske er frelst. Man risikerer i praksis at nedtone Guds verdensomspændende kærlighed. Ligeledes er den modsatte grøft en risiko. Hvis Guds kærlighed og nåde er fuldstændig overlappende, risikerer man at formidle, at Gud ikke frelser enhver, som tror, men derimod frelser den, han elsker i sin skaberkærlighed, det vil sige enhver. Der må

altså skelnes, ikke alene for at gøre plads for skabelsens evangelium, men også for at fastholde frelsens unikke budskab og status.

Den sidste udfordring, som jeg vil komme ind på, er, at dette med ikke tydeligt at skelne også påvirker Keller, når han taler om skyld og skam.

Manglende skelnen mellem skyld og skam

Når Keller taler om skyld, udfordrer han den tendens i samfundet, at skyldsbe- grebet så småt er ved at forsvinde. Det tror jeg for så vidt, at han har en pointe i. Udfordringen fra et sjælesørgerisk syns- punkt bliver dog, at han ikke får skelnet mellem skyld og skam. Han beskriver, at mennesket føler sig dårligt, og selvom vi måske ikke er i stand til at sætte ord på det, så er det udtryk for, at vi oplever os skyldige (Keller 2015, minuttal 22.00). At føle sig som et dårligt menneske hæn- ger dog ikke primært sammen med skyld, men derimod med skam, det vil sige det, at jeg føler mig forkert, at den jeg er ikke stemmer overens med, hvem jeg gerne ville være (Skårderud 2001, 38).

Forveksler vi skam og skyld, da kom- mer vi også let til at forveksle anerken- delse og tilgivelse. De to er dog ikke lig hinanden. Skyld må mødes med tilgivelse og soning. Mens skam imødegås af an- erkendelse. Forsøger vi at tilgive skam, understreger vi overfor mennesket, at det virkeligt er værdiløst, at det virkeligt bør skamme sig, og så øges skammen. Men formidler man Guds kærlighed også på skabelsens plan, og skelner man tydeligt mellem skyld og skam, da kan man møde mennesket, sådan som den enkelte måtte

have brug for det, og retfærdiggørelsen kan formidles på en måde, så mennesker ser sig værdifulde både i skabelse og frel- se.

Sjælesørgeriske konsekvenser ved manglende trinitarisk perspektiv

Udfordringen er altså ikke, at Keller ikke tænker trinitarisk, men derimod, at dette perspektiv ikke bliver tydeligt formidlet i bredden i alle dele af hans teologi. Jeg vil nedenfor uddybe konsekvenserne af det set fra et sjælesørgerisk udgangspunkt.

For det første, hvis sand menneskelig identitet, anerkendelse og værdi alene formidles i frelsen, kan kun den kristne bekræftes i sin gudbilledlighed. Hvis det er budskabet, som i praksis formidles, får man, som beskrevet, det indtryk, at det ik- ke-kristne menneske ikke er anerkendel- sesværdigt. For sjælesorgen betyder det, at vi ikke har meget at sige til et menne- ske, inden det tager imod Guds frelse. Det væsentligste, vi kan række mennesket, er frelsen. Men hvis ikke den trinitariske tænkning skinner tydeligt igennem, må vi stille os selv spørgsmålet, hvad det er for et gudsbillede, vi kommer til at formidle i sjælesorgen. Formidler vi i praksis et bil- lede af en Gud, som måske nok har skabt dig, men før du tager imod frelsen, anser han dig ikke som værdifuld. Du er måske nok hans skabning, men han anerkender dig kun i frelsen. Hvis det er gudsbilledet, kan vi ikke i sjælesorgen forkynde, at Gud ser ethvert menneske. Hvis man spurgte Keller direkte ind til dette, så er jeg over- bevist om, at han ville mene, at ethvert menneske er set af Gud, at ethvert men-

neske uanset frelsesstatus er værdifuldt for Gud. Udfordringen er bare, hvis han i praksis risikerer at pege i en anden retning.

For det andet er Keller med sit fokus alene på Guds anerkendelse på frelsesplan i risiko for at sammenblande Guds skaberkærlighed og hans frelsende nåde, og dermed også reservere Guds kærlighed for den kristne. Hvis det i praksis bliver budskabet, har sjælesorgen ikke alene en udfordring i forhold til, hvilket Gudsbillede, som formidles, men også, hvad det er for et menneskesyn, som præger os. Hvis Gud ikke elsker alle mennesker, så ændrer det vores blik på det menneske, som træder ind til os i sjælesorgen. Da må vi først gennemskue det menneskes frelsesstatus, før vi kan sige noget om Guds kærlighed til ham eller hende.

For det tredje, kan en sammenblanding af skyld og skam, som beskrevet, få den konsekvens, at skammen øges. Hvis vi formidler, at skammen skal tilgives, at det er sandt, at du grundlæggende er forkert, og derfor skal din person tilgives, øger vi skammen. Så formidler vi alene til mennesker, at Gud elsker dem *på trods* og ikke også *fordi*. Ser man på synd og skyld fra et luthersk udgangspunkt, så er der en dyb sandhed i, at også menneskets identitet har brug for tilgivelse. Skylden stikker dybere end blot noget, jeg gør. Jeg er skyldig. Men er Guds kærlighed formidlet i bredden, at Gud elsker ethvert menneske, at alle mennesker er anerkendelsesværdige, da behøver det ikke knuse mennesker og øge skammen, når samtalen bevæger sig ind på skyldens rækkevidde.

Man kan indvende, at det måske er væsentligere at fastholde en trinitarisk skelnen, når det gælder anerkendelse og identitet, i en sjælesorgssammenhæng, hvor man må formodes at møde tvivlende mennesker, og mennesker, som har sagt troen fra. Præmissen er, at man møder det enkelte menneske der, hvor det menneske er. Keller er primært forkynder, og hans kontekst er ikke det enkelte menneske, men en menighed, hvor man må gå ud fra, at hovedparten er kristne. Udfordringen ved ikke tydeligt at skelne mellem eksempelvis Guds skaberkærlighed og Guds frelsende nåde kan i den sammenhæng synes mindre. Men menigheden består jo formentlig af en stor del af de samme mennesker, som vi møder i sjælesorgsrummet. Alle de spørgsmål, tanker, bekymringer og frustrationer, som vi møder i sjælesorgen, findes også på kirkebænkene om søndagen. Desuden gør Keller i sin teologi meget ud af at være missional. Det sigte må indebære, at der forkyndes ud fra, at der til enhver given gudstjeneste kan sidde mennesker, som ikke er kristne, hvilket Keller da også selv gør opmærksom på i *Center Church: Doing Balanced, Gospel-Centered Ministry in Your City*. Der er altså også i forkyndelsesmæssig sammenhæng behov for at være tydelig trinitarisk. For det andet, hvis der ikke levnes plads til skabelsens evangelium som et budskab med værdi i sig selv i en menighedssammenhæng, da forudsætter man, at det kristne menneske har det budskab på rygraden og ikke har behov for gentagelsen. Lige så lidt, som vi bør forudsætte, at mennesket kan fastholde frelsens budskab uden gentagelsen, lige så lidt bør vi

forudsætte, at mennesket ved sig elsket og anerkendt i skabelsen. Uanset kontekst er skelen mellem Guds virke på tre planer altså væsentlig.

Konklusion

Et trinitarisk perspektiv har altså stor betydning i sjælesorgen. Når sjælesorgen tydeligt ses i trinitarisk perspektiv, kan vi forkynde overfor ethvert menneske, som kommer ind i sjælesorgens rum, at det menneske er set og elsket af skaberen, af den Gud, som også ønsker at frelse dem. Et trinitarisk perspektiv i sjælesorgen har således betydning både for det gudsbillede og det menneskesyn, som vi formidler.

Udfordringen hos Keller er, at han mangler bredde og tydelighed i formidlingen af det trinitariske perspektiv, når det handler om anerkendelse og identitet. Han mangler bredde i forhold til hans tale om Guds kærlighed og anerkendelse. Han ville opnå den større bredde, hvis det trinitariske perspektiv skinnede tydeligere igennem. Det er denne manglende tydelighed, som forårsager risikoen for misforståelser, som kan have sjælesørgeriske konsekvenser.²

Noter

1 Definition af centrale begreber: *Anerkendelse* bruges lidt forskelligt afhængigt af, om det bruges i hverdagsprog eller mere formelt. I denne artikel forstås anerkendelse ud fra Axel Honneths anerkendelsesteori som det at blive mødt med kærlighed i ens primærrelationer. Anerkendelse sigter altså til det at blive set med respekt, kærlighed og ære af en anden. *Identitet* forstås i artiklen i overensstemmelse med Timothy Kellers forståelse. Han beskriver identiteten som en varig oplevelse og forståelse

af, hvem jeg dybest set er som menneske. *Skam* forstås i artiklen ud fra Finn Skårderuds definition som konsekvensen af manglende anerkendelse. Skam er ikke at blive mødt ansigt til ansigt. Jeg fokuserer i denne sammenhæng ikke på den beskyttende skam men på den negative. Skam er i den sammenhæng smerten ved at se sig selv som forkert, at opleve sig selv om en, der ikke fortjener at blive elsket. *Skyld* betragtes i artiklen på to niveauer. Hvor skam handler om væren handler skyld for det første om gøren, det at gøre noget forkert. Der kan tages ansvar for skylden, og den kan undskyldes. For det andet betragtes skylden i artiklen også ud fra et luthersk ståsted som mere end udelukkende handlinger, det er også noget, jeg er. Hvor skam ikke eksisterer, hvis ikke et menneske oplever skam, så betragtes skyld i denne artikel også som et faktum for mennesket, uanset om det oplever sig skyldigt eller ej.

2 Artiklen er skrevet på baggrund af masterafhandling ved Fjellhaug Internasjonale Høgskole. På forespørgsel kan afhandlingen sendes på mail.

Litteratur

- Andersen, Leif. 2006. *Teksten og tiden: en midlertidig bog om forkyndelsen*. Bind 1. Fredericia: Kolon Forlag.
- Andersen, Leif. 2015. *Kroppen og ånden*. Bind 1: *Sjælesorgens basis*. Fredericia: Kolon Forlag.
- Grevbo, Tor Johan S. 2018. *Sjælesorg i teori og praksis: en lærebok og håndbok med mange perspektiver*. Oslo: Luther Forlag.
- Keller, Timothy. 2008. *The Reason for God: Belief in an Age of Skepticism*. New York: Dutton, Penguin Group.
- Keller, Timothy. 2011. *King's Cross: The Story of the World in the Life of Jesus*. London: Hodder & Stoughton.

- Keller, Timothy. 2012. *The Freedom of Self-Forgetfulness: The Path to True Christian Joy*. Leyland England: Publishing.
- Keller, Timothy. 2015. *An Identity That Can Handle Either Success or Failure*. Keynote Speaker New Canaan Society DC Weekend: www.youtube.com/watch?v=-N_178ASBg0.
- Skårderud, Finn. 2001. »Tapte ansikter: Introduksjon til en skampsykologi I. Beskrivelser.« og »Det tragiske mennesket: Introduksjon til en skampsykologi II. Teori« i: *Skam: Perspektiver på skam, ære og skamløshed i det moderne*, red. af Tryggve Wyller, 37-52 og 53-67. Bergen: Fagbokforlaget.

Forfatter

Louise Høgild Pedersen

Ph.d.-studerende ved VID Oslo

Høgskolelektor ved FIUC-CPH

Leifsgade 33, 2300 København S

lhp@dbi.edu